

Boehm, Jan

Bibliografia organów fromborskich

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 413-420

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAN BOEHM

BIBLIOGRAFIA ORGANÓW FROMBORSKICH

Organy fromborskie zbudował mistrz Daniel Nitrowski z Gdańska w 1633 r. W ciągu następnych lat wielokrotnie je reperowano. Gruntownie zostały przebudowane w 1935 r.; dokonała tego wówczas firma Emanuela Kempera z Lubeki. Po drugiej wojnie światowej rekonstrukcją zniszczonych partii organów oraz ich przywróceniem do stanu używalności zajął się ksiądz Józef Sianko, wikariusz fromborskiej katedry. Dalszą odbudowę prowadziły warszawskie zakłady organmistrzowskie: Dominika Biernackiego (1966) i Zygmunta Kamińskiego (1967/68). Nadzór nad odbudową sprawował doc. Jan Jargoń z Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Krakowie. Obecnie konserwacją instrumentu zajmuje się nadal ksiądz Józef Sianko.

Organy fromborskie odpowiadają warunkom instrumentu koncertowego. Pierwszy recital muzyki organowej odbył się w 1963 r., pierwszy festiwal pt. *Koncerty fromborskie* — w 1967 r.

Organy fromborskie posiadają 61 głosów rozdzielonych pomiędzy dwa instrumenty — organy główne (umieszczone w zachodniej części katedry), które obejmują 43 głosy, 3 manualy i pedał według porządku: manual I pozytywy, manual II główny, manual III w szafie ekspresyjnej i pedał, oraz drugi instrument — organy chórowe (umieszczone w prezbiterium katedry), które mają 18 głosów, 2 manualy i pedał. Organy posiadają trakturę elektropneumatyczną. Stół gry (kontuar) o 5 manualach i klawiaturze nożnej znajduje się na parterze nawy środkowej i łączy organy główne i chórowe*.

Bibliografia obejmuje wszystkie opracowania, artykuły, recenzje, informacje i wzmianki do 1968 r., jakie ukazały się w czasopismach i wydawnictwach zwartych w Polsce, a także ważniejsze materiały z periodyków i książek obcojęzycznych na temat organów fromborskich, ich budowy i koncertów, które odbywają się na tym instrumencie. Poszczególne opisy ułożono alfabetycznie według autorów, natomiast w ramach nazwisk — chronologicznie według kolejności ukazywania się pozycji w druku.

Głos olszt. — Głos Olsztyński, Olsztyn

Musical Opinion, London

Panor. Północy — Panorama Północy, Olsztyn

Przew. katol. — Przewodnik Katolicki, Poznań

Ruch muz. — Ruch Muzyczny, Warszawa

Sł. na Warmii — Słowo na Warmii i Mazurach, Warszawa

* Por. szczegółową dyspozycję głosów w aneksie.

Tyg. powsz. — Tygodnik Powszechny, Kraków
Warmia i Mazury, Olsztyn

Warm. Wiad. diec. — Warmińskie Wiadomości Diecezjalne, Olsztyn

Zs. f. Gesch. Altermusk. Ermlands — Zeitschrift für die Geschichte und Altermuskunde Ermlands, Braunsberg [Braniewo].

1. BOEHM Jan, Wokół organów fromborskich, *Warmia i Mazury*, 1966, nr 11, s. 11.

Warunki umożliwiające zorganizowanie festiwalu muzyki organowej we Fromborku. Sugestia nadania nowej imprezie idei przewodniej, polegającej na równorzędnym traktowaniu muzyki organowej i orkiestrowej oraz stałym uwzględnianiu twórczości F. Nowowiejskiego w poszczególnych programach festiwalu.

2. [BOEHM Jan, oprac.], Koncerty fromborskie. Program, Olsztyn 1967, ss. 18, nlb. 2, ilustr.

Zawiera: Dwa wiersze Stefana Polańskiego „Katedra we Fromborku” i „Organ” oraz jego artykuł „W królestwie Mikstur i Kwintadeny”. Szczegółowy program recitali w 1967 r. i omówienie utworów (Jan Boehm).

3. BOEHM Jan, Czwarty w Polsce północnej, *Sł. na Warmii*, 1967, nr 38, s. 1.

Czwarty festiwal muzyki organowej w Polsce północnej rozpoczął się we Fromborku dwoma recitalami w sierpniu 1967 r. Organizatorzy czynili wysiłki w kierunku nadania mu odpowiedniego profilu artystycznego. Autor proponuje urozmaicenie imprezy fromborskiej przez wprowadzenie koncertów w wykonaniu orkiestry symfonicznej.

4. BOEHM Jan, Koncerty fromborskie, *Warmia i Mazury*, 1967, nr 10, s. 19, ilustr.

Ocena sprawności organizacyjnej dwóch recitali organowych we Fromborku w sierpniu 1967 r. oraz propozycje na przyszłość, przede wszystkim

w zakresie zwiększenia częstotliwości imprez, urozmaicenia programów solową muzyką wokalną i chóralną w wykonaniu śpiewaków oratoryjnych i małych zespołów chóralnych.

5. BOEHM Jan (oprac.), Koncerty fromborskie. Program, Olsztyn 1968, ss. nlb. 36, ilustr.

Zawiera: Dwa wiersze Stefana Polańskiego „Katedra” i „H-moll”, artykuł Tadeusza Piaskowskiego o katedrze fromborskiej, szczegółowy program, omówienie utworów i noty biograficzne kompozytorów (Jan Boehm).

6. BOEHM Jan, Profil artystyczny, *Sł. na Warmii*, 1968 nr 37, s. 4. Koncerty fromborskie 68.

Charakterystyka programu drugiego festiwalu i horoskopy na przyszłość: po wyeksponowaniu dzieł kompozytorów Europy północnej najbliższe festiwale powinny uwzględnić przede wszystkim muzykę krajów południowych oraz polską. Sugestia przystąpienia organizatorów koncertów fromborskich do współpracy ze Szczecińskim Towarzystwem Muzycznym im. H. Wieniawskiego w zakresie rozpisywania konkursów na nowe utwory muzyki organowej.

7. [BONUSIAK Edward] Bon, Wyróżnienie dla red. A[ndrzeja] Baturo na wystawie „Kraj, w którym żyjemy”, *Głos olszt.*, 1968, nr 263, s. 3.

Wystawa fotografii amatorskiej w Domu Chłopa w Warszawie, na której wyróżniono fotoreportaż A. Baturo pt. Słuchając fromborskich organów. (Fotogramy z koncertów organowych we Fromborku w 1967 r.).

8. BRACHVOGEL Eugen, Die Neu-ausstattung des Domes zu Frauenburg am Ausgang des Mittelalters, *Zs. f. Gesch. Altertumsk. Ermlands*, Bd. 24, 1930—1932, ss. 49—80.

M. in. wiadomość, że w 1506 r. kapituła fromborska zawarła umowę z mistrzem J. von Conitz (J. z Chojnic) na budowę nowych organów w korpusie (in corpus) starych. W najbliższych latach, w 1508, 1512 i 1513, wyasygnowano szereg sum na poprawę lub wykończenie instrumentu (ss. 66—67).

9. DITTRICH [Franz], Der Dom zu Frauenburg, *Zs. f. Gesch. Altertumsk. Ermlands*, Bd. 18, 1911—1913, H. 3, ss. 544—708; Bd. 19, 1916, H. 1, ss. 1—172.

M. in. dzieje małych organów, ich zniszczenie, reperacja, następnie budowa wielkich organów w XVII w. (Bd. 18, ss. 559, 605, 638—641, 658) oraz historia napraw i uzupełnień instrumentu w XVIII i XIX w. (Bd. 19, ss. 7, 98—100, 119—120, 129, 134, 151).

10. [DUDZIŃSKA Zofia] d, Koncert organowy we Fromborku, *Głos olszt.*, 1967, nr 189, s. 3.

Sprawozdanie z pierwszej imprezy pt. Koncerty fromborskie w dniu 6 sierpnia 1967 r., program recitalu organowego w wykonaniu J. Chwedczuka oraz zapowiedź drugiego koncertu w dniu 20 sierpnia 1967 r.

11. FEICHT Hieronim, Stan badań nad przeszłością kultury muzycznej Warmii (streszczenie referatu wygłoszonego na sympozjum naukowym z okazji 90 rocznicy urodzin F. Nowowiejskiego w Olsztynie, w dniu 12 lutego 1967 r.), W: Sprawozdanie z działalności i posiedzeń naukowych 1967, Olsztyn 1968, ss. 56—58.

M. in. o zabytkowych organach fromborskich, których curiosum stanowi Trąbka hiszpańska, charakterystyczny głos dla prospektu organów w Toledo.

12. GOŁOŚ Jerzy, Zarys historii budowy organów w Polsce, Bydgoszcz 1966, ss. 250, ilustr. Z dziejów muzyki polskiej, nr 12.

M. in. o organach fromborskich, niektórych głosach organowych (ss. 20, 34, 39—40, 48—50, 91) i dyspozycji głosowej (ss. 58—59, 186—187). Dane biograficzne budowniczych organów fromborskich (ss. 79, 115, 117, 122—123, 125, 137).

13. JUDZIŃSKA Halina, ...byłeś w niebie, *Głos olszt.*, 1966, nr 251, Archipelag nr 42, s. 6, ilustr.

Reportaż z katedry fromborskiej z okazji dokonania nagrań archiwalnych muzyki organowej dla Rozgłośni Olsztyńskiej PR.

14. [JUDZIŃSKA Halina] jh, Koncerty we Fromborku, *Głos olszt.* 1967, nr 173, Archipelag nr 29, s. 4.

Informacja o recitalach organowych w dniach 6 i 20 sierpnia 1967 r.

15. JUDZIŃSKA Halina, Koncerty fromborskie, *Głos olszt.* 1968, nr 94, Archipelag nr 16, s. 4.

Powodzenie recitali organowych we Fromborku w sierpniu 1967 r. zachęca organizatorów do kontynuowania akcji koncertowej latem 1968 r. Informacja na temat programów i wykonawców najbliższych „Koncertów fromborskich”.

16. [JUDZIŃSKA Halina] jh, Jutro we Fromborku recital organowy Leona Batora, *Głos olszt.*, 1968, nr 159, Archipelag [nr 27], s. 4, ilustr.

Zapowiedź recitalu organowego wraz ze szczegółowym programem w wykonaniu L. Batora w dniu 7 lipca 1968 r.

17. [JUDZIŃSKA Halina] jh, Trzeci recital organowy we Fromborku, *Głos olszt.*, 1968, nr 172, Archipelag nr 29, s. 11.

- Zapowiedź recitalu F. Rączkowskiego w dniu 21 lipca 1968 r.
18. [KAŃSKI Józef] J.K., Wzdłuż wybrzeża słuchając organów, *Ruch muz.*, 1968, nr 22, s. 9, ilustr.
M. in. wzmianka o imprezach muzyki organowej we Fromborku, nowego festiwalu w Polsce północnej.
19. [KOZIEŁŁO-POKLEWSKA Krystyna] k, Fromborskie organy, *Sł. na Warmii*, 1966, nr 25, s. 3.
Historia budowy (1683), przebudowy (1935) i rekonstrukcji (1966) organów fromborskich.
20. [KOZIEŁŁO-POKLEWSKA Krystyna] k, Fromborskie koncerty organowe, *Sł. na Warmii*, 1967, nr 30, s. 4.
Informacja o koncertach organowych w sierpniu 1967 r.
21. [KOZIEŁŁO-POKLEWSKA Krystyna] k, Koncerty fromborskie, *Sł. na Warmii*, 1968, nr 26, s. 2.
Kalendarzyk recitali organowych w lipcu i sierpniu 1968 r.
22. KREMSER Karol, Koncerty fromborskie, *Tyg. powsz.*, 1967, nr 46, s. 4, ilustr.
Zarys historyczny organów, ze szczególnym uwzględnieniem ich rekonstrukcji w 1966 r. Aktualny stan i dyspozycja instrumentu. Zainteresowanie walorami brzmieniowymi organów przez artystów krajowych i zagranicznych. Pierwsze koncerty sprawdzające możliwości instrumentu i pierwszy festiwal muzyki organowej w 1967 r.
23. KRETH Werner, Die Kemper-Organ im Dom zu Frauenburg, Rheinfeld i. Holst. [1935], ss. nlb. 40, ilustr.
Historia organów fromborskich zbudowanych przez D. Nitrowskiego w 1683 r., ich późniejsze reperacje oraz rekonstrukcja dokonana przez firmę E. Kempera z Lubeki w 1935 r. Opis instrumentu z uwzględnieniem jego walorów brzmieniowych.
24. [MIREK Zdzisław] M.B., Koncerty fromborskie, *Panor. Północy*, 1967, nr 38, s. 4, ilustr. (T. Trepanowski).
Nowa impreza muzyczna w okresie letnim. Niektóre szczegóły o organach, ich ciekawej budowie i walorach brzmieniowych.
25. PERZ Mirosław, Do historii kunsztu budowy organów w Polsce, *Ruch muz.*, 1960, nr 22, ss. 8—10; nr 23, ss. 6—7, ilustr.
M. in. o organach fromborskich, o stopniu ich zniszczenia oraz o Trąbce hiszpańskiej znajdującej się, w stosunku do prospektu, w pozycji horyzontalnej (nr 23, s. 6).
26. POŁOM Stefan, Niezwykłe organy we Fromborku, *Głos olszt.*, 1964, nr 222, *Archipelag* nr 37, s. 6.
Po pięcioletniej pracy nad przywróceniem organów fromborskich do stanu używalności koncerty w wykonaniu L. Batora. Zainteresowanie instrumentem F. Rączkowskiego. Propozycja zorganizowania corocznych festiwalu muzyki organowej we Fromborku.
27. POŁOM Stefan, Królowa instrumentu, *Warmia i Mazury*, 1964, nr 11, s. 17, ilustr.
Opis organów fromborskich (lokalizacja w katedrze, stół gry i zespół głosów). Koncerty muzyki organowej w wykonaniu L. Batora w 1963 i 1964 r.
28. [POŁOM Stefan], Organ w katedrze fromborskiej, W: Komentarze fromborskie, [z. 1], 1965, ss. 89—90, ilustr. Kronika.
Informacja o odrestaurowaniu organów fromborskich w 1963 r. Krótki opis instrumentu.
29. POŁOM Stefan, Organy we Fromborku, *Ruch muz.*, 1965, nr 8, ss. 6—7, ilustr.

Historia organów fromborskich i ich wartość artystyczna.

30. POŁOM Stefan, Fromborskie organy odrestaurowane, *Głos olszt.*, 1966, nr 215, *Archipelag* nr 36, s. 4.

Informacja o zakończeniu restauracji organów przez firmę D. Biernackiego z Warszawy. Zainteresowanie instrumentem muzyków krajowych i zagranicznych.

31. POŁOM Stefan, Fromborskie recitale organowe, *Głos olszt.*, 1967, nr 209, *Archipelag* nr 35, s. 5, ilustr.

Recitale organowe w dniach 6 i 20 sierpnia 1967 r.

32. POŁOM Stefan, Wielkie organy katedry we Fromborku, W: Komentarze fromborskie, z. 2, 1968, ss. 103—113.

Artykuł o organach fromborskich, ich budowie w 1683 r., naprawach i uzupełnieniach w późniejszych latach oraz o rekonstrukcji w 1935 r., uszkodzeniu w 1945 r. i ostatniej odbudowie zapoczątkowanej w 1962 r. Zainteresowanie świata artystycznego instrumentem, jego walorami brzmieniowymi i warunkami umożliwiającymi koncertowanie. Zorganizowanie pierwszego festiwalu muzyki organowej w 1967 r. Streszczenie w języku angielskim i biografia ważniejszych źródeł i opracowań.

33. [POŁOM Stefan] sp, Recitale organowe we Fromborku, *Głos olszt.*, 1968, nr 139, s. 3.

Popularność pierwszej imprezy „Koncerty fromborskie” (1967), jej walory artystyczne, turystyczne, ostatnio spotęgowane faktem, że zbliżają się uroczystości 500 rocznicy urodzin M. Kopernika, które skłaniają do kontynuacji przedsięwzięcia i organizowania drugiego, rozszerzonego cyklu koncertów. Kalendarzyk recitali organowych na czerwiec, lipiec i sierpień 1968 r.

34. POŁOM Stefan, W królestwie organowych głosów, *Panor. Północy*, 1968, nr 33, s. 12, ilustr. (W. Kapusto). Muzyka. Najmłodszy festiwal muzyki organowej we Fromborku. Historia organów (w skrócie) od ich budowy w 1683 r. do rekonstrukcji po zniszczeniach wojennych w latach siedemdziesiątych. Organizacja i perspektywy „Koncertów fromborskich”.

35. ROZBICKI Kazimierz, Koszalińskie koncerty organowe, *Ruch muz.*, 1968, nr 22, ss. 9—10.

M. in. wzmianka o imprezach organowych we Fromborku.

36. SIANKO Józef, Wielkie organy katedry warmińskiej we Fromborku, *Warm. Wiad. diec.*, 1965, nr 5, ss. 37—40, ilustr.

Historia instrumentu oraz charakterystyka niektórych głosów organowych. Początki prac (1962) nad zabezpieczeniem i przygotowaniem do rekonstrukcji obiektu zdewastowanego w czasie działań drugiej wojny światowej. Cztery koncerty w wykonaniu L. Batora i F. Rączkowskiego w latach 1963—1965. Dyspozycja głosów.

37. SIANKO Józef, Wielkie organy we Fromborku, *Przew. katol.*, 1965, nr 37, s. 336, ilustr.

Historia instrumentu oraz opis stołu gry, organów głównych i chórowych. Koncerty w wykonaniu L. Batora i F. Rączkowskiego. Zainteresowanie organami fromborskimi J. Kuhna z Czechosłowacji.

38. SIANKO Józef, Raz jeszcze o zabawkowych organach w katedrze fromborskiej, *Przew. katol.*, 1966, nr 39, s. 353, ilustr.

Stan organów po drugiej wojnie światowej. Prace nad przywróceniem instrumentu do stanu używalności rozpoczęte w 1961 r., a ukończone przez firmę D. Biernackiego przy konsultacji doc. J. Jargonia — w 1966 r.

39. [SIANKO Józef], Organy bazyliki katedralnej we Fromborku, *Warm. Wiad. diec.*, 1967, nr 2, s. 86. Z życia diecezji warmińskiej.

Rekonstrukcja organów w dwóch etapach, od 1961 r. powadzona przez ks. J. Sianko i od 1965 r. — przez firmę D. Biernackiego. Komisyjny odbiór wyremontowanego instrumentu w dniu 11 sierpnia 1966 r.

40. [SIANKO Józef] js, Koncerty sakralnej muzyki organowej w katedrze fromborskiej, *Warm. Wiad. diec.*, 1968, nr 3, s. 119. Z życia diecezji warmińskiej.

W 1963 r. zapoczątkowano koncerty muzyki organowej w katedrze fromborskiej. W 1967 r. Państwowa Orkiestra Symfoniczna im. F. Nowowiejskiego w Olsztynie, zachęcona powodzeniem imprez urządzanych przez miejscowych księży salezjanów, zorganizowała pierwszy — pomyślany na szerszą skalę — festiwal muzyki organowej pt. *Koncerty fromborskie*.

41. [SIANKO Józef], Koncerty organowe w bazylice katedralnej we From-

borku, *Warm. Wiad. diec.*, 1968, nr 6, s. 236. Z życia diecezji warmińskiej.

Informacja o czterech recitalach organowych, które odbyły się w miesiącach letnich 1968 r.

42. SUMNER W[illiam] L[eslie], *Some Baltic Organs*, *Musical Opinion*, vol. 62, 1938, nr 734, ss. 150—151, ilustr. *The Organ World*.

Historia organów fromborskich. Opis organów chórowych i stołu gry po rekonstrukcji w 1935 r. Dyspozycja głosów.

43. SUMNER William Leslie, *The Organ*, London 1958, ss. 466, ilustr.

M. in. wzmianka o K. Kemperze z Lubeki, który budował wiele organów w stylu neoklasycznym, także we Fromborku (s. 237).

44. WILLIAMS Peter, *The European Organ 1450—1850*, London 1966, ss. 336, ilustr.

M. in. wzmianka o organach fromborskich, niektórych głosach i elementach dekoracyjnych instrumentu (ss. 138, 284, 310).

ANEKS

Dyspozycja głosów

Organy główne (nawa środkowa, część zachodnia katedry)

Manual I (pozytyw)

1 Kwintadena	8'
2 Flet rurkowy	8'
3 Pryncypał	4'
4 Gemshorn	4'
5 Oktawa	2'
6 Flautino	1'
7 Tercjan 2X	
8 Mixtura-acuta 4X	
9 Róg krzywy tremolo	8'

Manual II (główny)

10 Kwintadena	16'
11 Pryncypał	8'
12 Flet miedziany	8'
13 Gemshorn	8'
14 Oktawa	4'
15 Flet kryty	4'
16 Kwinta	2 2/3'
17 Oktawa	2'
18 Mixtura 5X	
19 Dulcjan	16'
20 Trąbka hiszpańska	8'

Manual III (w szafie ekspresyjnej)		Pedał	
21 Salicjonał	8'	34 Prynypał	16'
22 Flet kryty	8'	35 Subbas	16'
23 Unda maris	8'	36 Bas kwintowy	10 2/3'
24 Prynypał włoski	4'	37 Oktawa	8'
25 Flet rurkowy	4'	38 Flet	8'
26 Flet leśny	2'	39 Chorałbas	4'
27 Kwinta	1 1/3'	40 Alikwoty 4×	
28 Septima	1 1/7'	41 Mixtura 5×	
29 Sesquialtera 2×		42 Puzon	16'
30 Mixtura 5×		43 Trąbka	4'
31 Cymbel 3×			
32 Vox humana	8'		
33 Dzwony tremolo			

Organy chórowe (całość mieści się w szafie ekspresyjnej, nad sklepieniem Kaplicy Polskiej w prezbiterium, w odległości 60 m od organów głównych)

Manual IV		Manual V	
44 Prynypał	8'	51 Flet	8'
45 Gemshorn	8'	52 Prynypał	4'
46 Oktawa	4'	53 Gemshorn	4'
47 Flet rurkowy	4'	54 Oktawa	2'
48 Kwinta	2 2/3'	55 Kwinta	1 1/3'
49 Superoktawa	2'	56 Acuta-cymbel 4×	
50 Mixtura 5×			
Pedał			
57 Subbas	16'	60 Chorałbas	4'
58 Prynypał	8'	61 Trąbka	8'
59 Flet	8'		

Połączenia: I—II; III—II; III—I; IV—II; V—II; V—IV; I—P; II—P; III—P; IV—P; V—P.

Rzeźby ruchome: Angelica i Stella, w pozytywie organów głównych

Skala manualów: C—f¹, pedału — C—f¹

Kontuar: Sterowanie elektromagnetyczne dla klawiatur i rejestracji

Wypożażenie: Rejestry

Trzy wolne kombinacje

Dwie wolne kombinacje dla pedału

Jedna kombinacja stała — tutti

Crescendo — walek, wraz z nożnym wyłącznikiem

Wyłącznik połączeń z crescendo

Wyłącznik głosów językowych

Wyłączniki indywidualne dla głosów językowych

Dźwignie nożne dla szaf ekspresyjnych — manualu III (organy główne) i organów chórowych (dla całości).

FROMBORK ORGAN BIBLIOGRAPHY

SUMMARY

Public interest in the organ of Frombork grows constantly. That organ was built in 1683 by master D. Nitrowski of Gdańsk and reconstructed in 1935 by E. Kemper, organ builders of Lübeck. Destroyed in 60% during the Second World War and rebuilt in the sixties it is one of the finest instrument of that kind in Europe. Organ concerts organized in the Frombork cathedral attract music lovers from the whole Province of Olsztyn as well as the tourists.

As yet there exist no monograph of the Frombork organ. The above bibliography will be of great help to its future monographer as it contains all the articles, notes etc. on that organ that appeared up to 1968 in Poland and abroad.